

præter alios minores, lingua nigra est, tenuis, & mobilis. Intra diem vnicum mortem infert: corpus siquidem vniuersum attollit in tumorem; remedio est Alexitherium pangualen, qua ratione diximus assumptum.

De Haro Coloti genere. Cap. LV.

L Acerti genus est femoris æquans crassitudinem, caput decem uncias longum, initio latum, sed quod desinat in acuminatum os: quaternis incedit pedibus velut Quaquetzpalin Mexicense, cuius est fortassis species, eidemque persimilem caudam gestat, & lento quoque incedit gradu. Versatur in arboribus natis iuxta riuos, aut dulcia flumina, neq; descendit ad iunceta, Lymphamue, nisi cum sese conatur vindicare à solis iniuria: venatur gallinas, quâdo celeritate nequit, malitiosa quadam, & astuta arte, colludens enim illis volutatur solo, atque ita rapit improuisas; natiua quadam simplicitate ad eum accedentes. Nascitur in Philippicis.

De Bitin Colubri genere. Cap. LVI.

V luit in montanis locis Anguis Bitin, aspectuque constat terrifico, nigris punctis, rubeis, ac candidis, vitulino capite, ampla fronte usque ad oculos, qui nigri sunt, lucidique sed virenti circumdati iride, rictu oris magno, munito multis, & acutis dentibus caninis quaternis digitum prolixis, sese mutuo inuicem excipientibus quatuor vlnarum longitudine, & crassitudine hominis, conscendit arbores, vnde se vibrat appensus cauda, rapitque homines, & apros, & alia huius generis animalia, deuorans ea quandoque integra, & ex eo venatu viuens: prouenit in Insula Cubu, visusque est in Insula Lutaya à militibus Hispanis, cum vellent Naues leuare onere.

De Coyuta. Cap. LVII.

C oluber est innocuus sex spithamas prolixus, ac pollicem crassus, nigro vtero, & luteo colore perpulcher, misit cum ad Nos Tototepec Nouæ Hispaniæ Prouincia.

De Colubro splendente in tenebris quem vocant Cumcoatl.

Cap. LVIII.

D Epingendum etiam curauimus Colubrum ab Igualta Prouincia missum ob peculiare eius miraculum: nam nocturnis splendet sub tenebris, & lethalem infert morsum: est autem brachium crassus, & quaternos longus cubitos. O.N.

Finis III. Tractatus Historiæ Reptilium.

TRACTATVS QVARTVS

DE HISTORIA INSECTORVM NOVAE HISPANIAE

De Atocat, seu Araneo versante in aquis. Cap. I.

GENVS est Atocat Aranei, rubro, aureo, & nigro variatum colore, telam ducens magna ex parte, vitamque agens iuxta Plantam vocatam ab incolis Met leuissimi, atque innocentissimi ictus, mirum qua dexteritate opus peragat, filis hinc, atque illinc distractis, & in Orbem veluti circino quodam compositis staminibus; deinde verò intexto, atque stipante subregmine.

De Axin, seu Vermium quorundam pinguedine. Cap. II.

Habetur supra volumine 1. lib. 9. cap. 5. fol. 317.

De Aoachtocat, seu Araneo ro... do Cap. III.

G Enus est Aranei miræ magnitudinis, (ouum enim excedit columbinum) expers lethalis veneni, in calidis proueniens regionibus, qualis est Quauhnaocentis, & copiosius, maiusque in feruentioribus. Sunt qui Tlahochoatl vocent.

De Ecatocat, seu Araneo venti. Cap. IV.

A Ranei genus est Orbiculare, nucis ponticæ amplitudine, ac forma, sed aliquanto oblongiore, linea lutei coloris intercurrente dorsum, nigris distincta punctis, prætereaque coccineo, candido, & fuluo colore: veneni videtur expers; pedes non usque adeo sunt prolixi, ut alijs generibus contingere solent, crassiusculi tamen apparent, ac nigro, alboque colore varij, nascitur Tepoztlani, cuius Oppidi agris est perquam familiare: sunt qui Ocelotocat nuncupent, atque id nomen adiecimus illius imagini.

De Hoitzocat, seu Araneo spinoso. Cap. V.

G Enus est Aranei dementiam morsu inducentis, cuius corporis media superiorque pars atra est, reliqua verò lutea, forma tribulo similis, & aculeata, vnde nomen est impositum; Hoitzoti enim nomen spinam sonat.

De Tapachichi. Cap. VI.

L Ocutæ genus est forma nostratis, sed spectandis variata coloribus, alæ enim superiores virides sunt, ac nigris punctis distinctæ, interiores verò nigrae ac rubentes; corpus cinereum est arum, ac viride, cornua verò coccinea, ostenditur apud Tepoztlanenses, vbi sunt qui vocent eam Tzontecomama.

De Temahoani. Cap. VII.

Genus nigrum est, vermibus spinulis luteis horridum, acervatimque, & serie quadam per intervalla dispositis, noxijs atque venenatis. Vivit Tepoztlani, ubi vocatur à quibusdam Xuchiahoatecolotl.

De Techichiatl. Cap. VIII.

Techichiatl, seu lapis maculatus, ita dictus est à forma, qua lapidem quempiam macularum hic vermibus imitari solet; est autem eius caput vocati Tiburonis simile, rostrum ex albo rubescens, atri oculi, nigra linea distincti, quæ ex altero procedit ad alterum: uniuersum corpus rubeum est, & atro semicirculo ex alterutra parte distinctum: venter ac pedes nigra, verum quibusdam illorum partibus ex albo nigrescentibus. Est & alius vocatus Eloahoatecolotl prædicto similis, sed spinifer totus, minor, & in viriditatem inclinans colorem; alius verò fusco, & viridi colore varius, qui à gossipio nomen inuenit: Ichcatzin enim vocari ab Indis consuevit, necnon, & quem Xochiaietlan nuncupant magnitudine, corporis lenitate bombicina, & splendore insignis, varianque coccineo, luteo ac nigro colore; quorum nihil præter formam memoratu dignum, & à cæteris vermibus alienum accepi.

De Coyayahoal. Cap. IX.

Habetur supra lib. 9. cap. 9. fol. 320.

De Ytzuqua seu Sipantipe. Cap. X.

Reperitur & aliud vermibus genus apud Michhoacanenses vocatum lingua patria Ytzuqua, & Sipantipe, corniculis binis, quibus iter præterat, rubris, monstrifica forma, ac nigro, fuscoque colore varius, quem cæteris duxi adiiciendum, quod Melones indistincta similitudine oleat.

De Temicelli. Cap. XI.

Vermis est, qui haud aliter ac bombyces solent, sese (postquam in iustam magnitudinem adoleuit) in membranam feralem ab ipso filis intextam condit, & deinde ac si parum esset, suapte sponte detrusum in carcerem exhalasse animam, se libitinamque suam à furculo aliquo suspendit, ut procedente tempore in volatilem papilionem vertatur, ac insperatas subeat formationes.

De nonnullis Papilionum generibus. Cap. XII.

Reperiuntur apud nouam Hispaniam per multa Papilionum visu pulcherrima genera, mira magnitudine, ac varietate colorum, ex quibus nonnulla depingenda curauimus, & natiuis reddenda coloribus, ut reliquorum, quæ innumera sunt indicium aliquod esse possent.

De

De Pollin. Cap. XIII.

Habetur supra volumine 1. lib. 9. cap. 15. fol. 327.

Nascitur Hocitlalpe.

De Insecto altero, quod Tenamaznanapaloa vocant. Cap. XIV.

Nomen sumpsit à lapillis apprehendendis pedibus, quæ est eius natura. cornua fert tenuia longa, ac se ipso triplo prolixiora. Locustæ videtur genus, eiusve insecti, quod apud Hispanos vocant *Ceruum paruum*, crustatum animal, ternis vtrinque pedibus, longisque, sed qui sensim procedentes versus caudam fiant breviores: innoxium est, & cuius nulla narretur vis, aut peculiaris natura.

De Cohoaopochin. Cap. XV.

Vermiculus est cinereus, & hispidus, ramulis quibusdam viridantibus operatus, valde exilium foliorum (ita enim libet modò vocare) corradæ quadam tenuis similibus serie quadam, ac per intervalla dorsum occupantium, quod lineis nigris transversim ductis distinctum est, secundum ramulorum progressum; ramuli vtrinque desinentes, lutea quadam excipiuntur linea, rectaque procurrenti: digiti æquat plus minus magnitudinem. Caput, pedes, caudaque candido sunt, cyaneo, atque coccineo colore, visendo quodam ordine distincta: noxium morsum infligit, & calorem vehementem in ictis partibus excitat. Sunt & alia innumera vermium pulcherrimorum genera, quæ ex his quos depinximus gratia exempli, valeant facile deprehendi.

De Tetlatoca. Cap. XVI.

Genus est Vesparum aculeatum, pungensque, ita vocatum, quoniam singulis quibusque diebus, effossa terra, & aliò delata parat cubile, sed fauos minime construit, nigrum inclinans in caruleum, si alas excipias, quæ fulvæ sunt, & cornicula, quæ luteo colore tinguntur. Vivit in montibus Tepoztlanicis.

De Quauhmetatl. Cap. XVII.

Genus est Reptilis, furculo arenti, longoque, & quibusdam appendicibus aucto, ita simile, ut vix (si quiescat) animatum esse credas: id tamen quoniam sine capite ad nos delatum est, depingi nolimus: et si aspectu rarò, mirabilique, neque unquam à nobis ante oblato.

De Quetzalmiahuatl. seu Vespa pennas Huacamayæ colore imitata. Cap. XVIII.

Vespa nostrati similis est forma, aculeo, & dolore, ictu excitato, sed cauda lutea, & fulvo corpore, alis verò atris, & nitentibus: Vivit Tepoztlanicis agris, & instar Vesparum nostri Orbis fauos construere solet.

K

De

De Quauhquemolin. Cap. XIX.

Genus est scarabei parui, volatilis, pulli, sed lineis albis distincti, cuius nihil memoria dignum accepi.

De Quauhcuilin. Cap. XX.

Ita vocant nostratia centipeda, ab Hispanis *Cochinillas* vocata, quarum est in his regionibus copia.

De Tleocuilin. Cap. XXI.

Genus est Cantharidum paruarum rubri capitis, pectoris smaragdini, & reliqui corporis fului, aiunt, lepræ illitas, atque confricatas mederi. Viuunt apud Hocitlalpensis: Est autem Tleocuilin igneus vermis, & ab ignea, atque vrenti natura, impositum est Insecto huic nomen.

De Temolin seu Scarabeis. Cap. XXII.

De quo supra Io. Fabr. fol. 832.

Repertus apud hanc nouam Hispaniam plura scarabecrum genera, quorum mihi in hunc usque diem quinos è naue licuit videre; ex his insigniora picta tradimus, vel quoniam eorum derasa deuorataque ex aqua cornua, Venerem dicuntur mirum in modum excitare.

De Tlalacatl seu Arundine terrestri. Cap. XXIII.

Animal est paruum Cicadæ simile, & alarum expers, capite, pedibus, totoque corpore fuluis, geminis formicarum instar armatum chelis, quibus mordet, & nullius (quod sciam) in medicina iuuamenti.

De Tlaxiquipillin seu Marsupio terrestri. Cap. XXIV.

Vermis est niger, vrentis naturæ, cuius puluis inspersus medetur lepræ. Vidi & alium fuluum, teretem, tenuem, & paruum, qui in tenebris mirum in modum lucet, cuius non teneo memoriter nomen.

De Tocatl seu Araneorum generibus. Cap. XXV.

Primum Araneorum genus Tlacoltocatl, seu steroris Araneus vocatur mediocri corporis magnitudine, & colore, inter nigrum, & fuscum constans. Secundum quod maius est Tocamaxacualli dicitur, eodem pene colore: Tertium Tocatzinlauhqui minus prædictis, ac nigri coloris. Quartum Tzinclatlahqui nuncupatur non ob aliud quam quod est toto fere corpore niger sit, macula tamen rubea insignitur. Est, & aliud dictum Tocamaxacualli corpore magno fuluo, atque hirsuto, & septimum omnium maximum. Tlahchooctl coloris nigri pallescentis, atque cinerei. Est & Ocelotocatl eò ita nominatum, quod Tigris pellem colorum varietate quadam tenus imitetur, necnon Huitzocatl ab spinis nomen sortitum, & Arocatl ab aquis iuxta quas solet

solet versari inter stinctum nigro, coccineoque, & pallido colore: in maritimis locis maximos audio reperiri, nec scio quodpiam eorum genus valde nocentis esse veneni, etsi nonnulli mortu sint noxij, & Tocamaxacualli difficile sanabilia infligere vulnera quæque (si cicatrice obduci contingat) alijs atque alijs locis renouentur, eademque non mortu, aut ictu excitato, sed incessu confricatione, & redditis in afficiendum locum alui excrementis.

De Hocitexca. Cap. XXVI.

Hocitexca seu magna Cimex denarij argentei æquat amplitudinem, alata, fetida, atque hominibus infesta pestis tum odore qui illi foetidissimus est, tum haultu sanguinis humani, excitatque rubeis eruptionibus: ob cuius mortu nostri nonnulli visam, atque admirandam magnitudinem non iudicauit in hac historia præter mittendam.

De Tzontecomama, seu Insecto, cui Caput videtur esse oneri. Cap. XXVII.

Cicadæ genus est nostrati simile, sed ea magnitudine ob quam solam delinendum apud Quauhnhuacenses curauimus.

De Lualaua aranei genere. Cap. XXVIII.

Paruuli sunt, aureique, & punctis rubris distincti, vulnus est noxium; ictosque agit in insaniam, membrisque subinde stupor inducitur, inferuntque anxietates, & dolores: præsidium est Tubæ prioris Tambalaguizæ, & Pilipoc singulorum tres obolos tundere, ac ex vino palmarum resolutos deuorare; aut oleum cuius mixtionem narrauimus inter plantas nouæ Hispaniæ, illinere vulnere; cauendum tamen primis tribus diebus à potu, aut si bibendum sit, vinum palmarum, aut nostras, quod præstantius est assumendum, præterea etiam ab aëre, & sole. Viuunt in pratis herbiferis Philippicarum Insularum.

De Lumatec Hirundinis genere. Cap. XXIX.

Hirundinis est species inter herbas, & montium arbores viuens, semidigitum longa, & impensè tenuis, adhærent iter agentibus, subeuntque quosuis humani corporis meatus etiam angustos, & fædos, neque prius discedunt quam humano latentur sanguine: tunc enim sponte cadunt, ac minus infestat sole vigente. Remedium est arundinibus quibusdam præcurtis eas auellere, aut se se tueri intra aquas confidentes saxi, si quæ fortè adiant, aut pyram conlruere, atque interponere ignem.

De Sulum Formicarum genere. Cap. XXX.

Reperiuntur in Philippicis Insulis duo Formicarum genera Sulum dicta, quarum alia sunt sex digitos longa, ac crassa digitum latum, coloris nigri nitidique, rictu dimidij digiti, praedura maxilla, & eodem quo corpus colore, cui tres haerent dentes tenues, & firmi, viuuntque in montium arboribus. Alia sunt alatis Formicis similes, & aliquanto maiores, viuunt in campestribus, atque aduersus hyemis iniurias congerunt arenae aceruos incredibilis magnitudinis, intra quos fauos construunt, vbi tuta, & munitissima degunt.

Finis IV. Tractatus Historiae Insectorum.

TRACTATUS QUINTVS

DE HISTORIA AQVATILIVM NOVAE HISPANIAE

De Axaxayacatl, seu Musca palustri aquosa facie constante. Cap. I.

AXAXAYACATL parua quadam musca est, & lacustris, faciem candoris aquei gestans, vnde nomen, quae retibus in Mexicana comprehenditur palude tam fertili stans temporibus captura, vt ex eisdem innumeris tritis, commixtisque globuli parentur, qui toto anni decursu veneant in emporijs, coquunt illos Indigenae Maizij spicae membranarum conuolutos, coniectosque in nitrata aqua, atque ita bonum, multumque, nec gustu insuauem praestant alimentum, quin eisdem aluntur mille Avicularum domesticarum genera, quae inclusa caueis non sine audientium voluptate occidere solent: sunt earum muscarum, maiorum, minorumque bina genera, sed in minimis diutius immorari dum ad maiora propero, necessarium non duxi.

De Axolotl, siue Iusu Aquarum. Cap. II.

Habetur supra lib. 9. cap. 4. fol. 316.

De Atetepitz, seu scarabeo lacustri. Cap. III.

A crustae duritia accepit Atetepitz nomen, in lacubus versatur Mexicanis, quibusdam terrestribus scarabeis (vt ex eius imagine apparet) magnitudine, & forma, & pullo quodam colore in atrum vergente perlimilis: crustatum animal, & quatuor saliens pedibus, quorum bini, qua parte vmbilicus in alijs situs est, oriuntur, ac sese vbi supinus iacere cogitur vibrans in prouum, atque contorquens: Estur ab Incolis, qui Pamphagorum more nulli pene rei parant.

HISTORIA AQVATILIVM NOVAE HISP. TRACT. V.

cunt. Vulgare tamen praebet alimentum, velut & Achichimatli, & Atetepitz scarabeorum paruorum, & palustrium, vt conijci potest genera.

De Atolocatl, seu Gerynis. Cap. IV.

Quam varij sunt hominum mores, quotuplicia rerum naturalium genera diuersis vniuersi Orbis plagis in cibos, mensisque venere? En Gerynis non sine voluptate vescuntur hi Occidentales Indi, quos aut intueri, aut nominare horrent nostri, & locustis frixis, formicisque non parcent, expetunturque ab hac gente multa, quibus nihil a reliquorum mundi Incolarum obsonijs est ablegari. Quid? quod in eorum emporijs passim illos venales reperis? neque admodum mali, ingratiue noseuntur palato, non vnico parati, licitatiue modo? interim ipsi patrio fruuntur cibo, dum in indicas illas cohortales, quarum masculos Galli pauones vocant, patiantur nos seuire.

De Anenez Insecto lacustri. Cap. V.

Insecti lacustris genus est Anenez, crustatum, paruum, depressum, tres digitos latos longum, ac toto corpore, si ventrem excipias, teres, septem transversis incisum lineis virentis coloris, ternis vtrinque cruribus tenuibus, ac longis, quae versus caput procedentia sensim fiunt breuiora. Capite, oculis, totaque corporis forma, terrestri cicadae fere similis est; vescuntur eo Indi, haud aliter ac squillis, neque dissimilent (nam & nos periclitari sumus) alimoniam praebet.

De Amilotl, seu Pisce Tereti. Cap. VI.

AD genus candidorum piscium quos vniuersum Mexicani Yztacmichin vocant, referuntur tres illi magnitudine quidem differentes, Amilotl nempe omnium maximus, Xalmichin medioeris, omniumque minimus Yztacmichin. Amilotl igitur lacustris piscis est squamosus, & coloris (ni quibusdam pullis maculis conspergetur) candescens; sesquidrantem longitudine, & pollicem crassitudine excedit, binas pinnas habet in dorso, totidem in ventre, vtrinque vniam, ac infra ventrem alteram: caput est longum, rostrum acuminatum, sed inferna maxilla prominentiori: oculi sunt nigri, iris aurea, aureum caput, venter luteus; adeoque reliquum pene corpus, optimum, & concoctum facile praebet alimentum, nam & ouis capitur magna ex parte onustus, adeoque gratum, vt cum grauem quandam euasisset aegritudinem, mihi que nutrimenta omnia a fanis hominibus, & sagacioris palati vehementer experita forderent, displicerentque vehementius, hoc vno cibi genere suauissimè usus sum, & ad vires instaurandas non mediocriter adiutus; sed magnitudo ipsa adeo gratiam commendat, vt quò in maiorem amplitudine adoleuerit, eò maiori habeatur in pretio, expetatur auidius, rarius inueniatur venalis, inuentusque ematur carius.

De Ahuauhtl, seu Muscarum palustrium Ouis. Cap. VII.

Extrahitur è Mexicensi lacu piscosum quippiam vocatum Ahuauhtli, copioso prouentu, haud absimile papauerino semini, hoc est oua Axaxayacatl de qui-